

ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ТА ВНУТРІШНІЙ АУДИТ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

В статті розкрито особливості внутрішнього контролю на підприємстві. Визначено мету та завдання внутрішнього аудиту та внутрішньогосподарського контролю. Розглянуто відмінність між аудитом та контролем.

В статье раскрыты особенности внутреннего контроля на предприятии. Определенно цель и задания внутреннего аудита и внутрихозяйственного контроля. Рассмотрено отличие между аудитом и контролем.

In the article the features of internal control are exposed on an enterprise. Certainly purpose and task of internal audit and internal control. A difference is considered between an audit and control.

Ключові слова: ресурси підприємства, управлінський персонал, внутрішній контроль, внутрішній аудит, внутрішньогосподарський контроль.

Внаслідок вступу підприємств у ринкові умови існування та діяльності, велике значення набуває контроль за раціональним використанням матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, збереженістю господарських засобів.

Для ефективної роботи виробничого підприємства кожний керівник має бути вчасно проінформований про стан функціонування підприємства та стан окремих структурних одиниць. Контроль надає інформацію управлінському персоналу для реалізації різноманітних завдань у системі управління. На сьогодні, внаслідок ринкових перетворень та суцільної конкуренції зростає роль внутрішнього контролю в діяльності підприємства. Для виробничого підприємства зовнішнє середовище стає все агресивнішим та складнішим. Щоб успішно конкурувати в таких умовах, необхідно розробляти свою стратегію управління, втілювати її в практику діяльності підприємства, своєчасно коригувати та планувати виробничу діяльність. Ефективність планування розглядається через призму оцінки фактичного виконання виробничих планів підприємства, що забезпечується внутрішнім контролем.

Внутрішній контроль – це інструмент управління діяльністю підприємства, що надає змогу керівництву перевірити стан виконання планів. Це процес, який здійснюється на самому підприємстві і не залежить від зовнішніх факторів, метою якого є забезпечення впевненості керівництва (власників) щодо досягнення в діяльності підприємства належних показників фінансових результатів, економії витрат, ефективності та результативності діяльності відповідно до поставлених завдань, достовірності управлінської звітності.

Отже, внутрішній контроль – це управлінський контроль, метою якого є допомогти керівництву (власникам) в управлінні підприємством на постійній основі. Тобто це низка дій та видів діяльності, що проводяться на підприємстві певними відділами на постійній основі. Тому внутрішній контроль не повинен розглядатись як окрема система в рамках підприємства. Внутрішній контроль

першочергово має проводитись з метою підвищення ефективності діяльності підприємства. Проте внутрішній контроль на підприємстві включає в себе як внутрішній аудит, так і внутрішньогосподарський контроль.

Аналіз наукової літератури та періодичних видань з питань контролю та аудиту засвідчив, що в багатьох випадках терміни внутрішній аудит та внутрішньогосподарський контроль ототожнюються. Крім того, останнім часом все більшу увагу науковці приділяють питанням внутрішньогосподарського контролю. Питання впровадження внутрішньогосподарського обліку розглядалися у працях таких науковців, як М.Білухи, Н.Вітвицької, С.Кривоконь, Л.Нападовської, В.Максімової, В.Пантелеєва, Т.Сморжанюк, Л.Сук, В.Шевчука. Проблемам впровадження внутрішнього аудиту на підприємстві присвячено праці таких вчених та науковців: В.Бурцева, Т.Каменська, О.Редько, О.Сонін, Л.Сухарева. Проте залишається невирішеним питання виділення внутрішнього аудиту з системи внутрішньогосподарського контролю.

Мета статті – проаналізувати взаємозв'язок між внутрішнім аудитом та внутрішньогосподарським контролем і визначити їх особливості.

Розглянемо визначення внутрішньогосподарського контролю. Це сукупність заходів, що вживають всередині підприємства, які забезпечують запобігання та виявлення операцій з господарськими засобами та джерелами і дій посадових осіб, що суперечать цілям їхньої діяльності, або вимогам чинного законодавства. Внутрішньогосподарський контроль здійснюється власником підприємства відповідно до чинного законодавства.

Основними завданнями внутрішньогосподарського контролю є перевірка господарських операцій у підрозділах підприємства з умовою недопущення перевитрат ресурсів підприємства, виконання встановлених планів на підприємстві, впровадження нових видів технологій виробництва, економного витрачання сировини, паливно-енергетичних ресурсів. Таким чином, внутрішньогосподарський контроль – це систематичне спостереження і перевірка діяльності підприємства, зокрема процесу виробництва готової продукції з метою встановлення відхилення від планів.

Внутрішньогосподарський контроль є суттєвим інструментом управління виробництвом, оскільки дозволяє надати керівництву інформацію про об'єкти, які перевіряються, допомагає реально оцінити сторони діяльності підприємства. Забезпечення достовірності даних у процесі виробництва – основне завдання внутрішньогосподарського контролю з метою виробництва продукції та управління виробництвом [1, с.32]. Внутрішньогосподарський контроль охоплює всі стадії господарських процесів на підприємстві – постачання, виробництво та збут, реалізацію.

Внутрішньогосподарський контроль здійснюється власником підприємства відповідно до чинного законодавства. В період планової економіки функції внутрішньогосподарського контролю на підприємствах були покладені на

спеціальні відділи, зокрема планово-економічні. Проте на сьогодні цей вид контролю здійснюється працівниками бухгалтерії на чолі з головним бухгалтером. Бухгалтер не тільки відображає на рахунках бухгалтерського обліку господарські операції, а й здійснює контроль за господарськими процесами.

Отже, за допомогою системи внутрішньогосподарського контролю здійснюють контроль та управління процесом виробництва з метою зниження витрат виробництва та собівартості продукції, для підвищення ефективності і результативності діяльності підприємства.

Внутрішній аудит – це діяльність з надання незалежних і об'єктивних гарантій і консультацій, спрямованих на вдосконалення діяльності підприємства. Відповідно до Міжнародних стандартів внутрішнього аудиту внутрішній аудит надає змогу підприємству досягти поставлених завдань, використовуючи систематизований і послідовний підхід до оцінки й підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю й корпоративного управління [3, с.41].

Розглянемо його основні характеристики. Незалежність та об'єктивність. Незалежність – поняття організаційне, яке визначається рівнем підлеглості служби внутрішнього аудиту на підприємстві. Під об'єктивністю трактується індивідуальна риса внутрішнього аудитора – безсторонність в оцінках та висновках.

Вдосконалення діяльності організації. Метою внутрішнього аудиту є вдосконалення діяльності організації. Не виявити порушення та помилки для подальших висновків і покарання винуватців, а побачити та оцінити ризики, слабкі сторони в роботі організації і дати рекомендації для підвищення ефективності систем і процесів.

Надання гарантій і консультацій. Суть діяльності внутрішнього аудиту полягає в наданні гарантій і консультацій замовникам. Надання гарантій є об'єктивним аналізом аудиторських доказів з метою здійснення незалежної оцінки і висловлення думки про надійність і ефективність систем, процесів, операцій.

Основні завдання внутрішнього аудиту розглядаються з точки зору:

1. Оцінки відповідності існуючим правилам і процедурам.
2. Оцінка ефективності елементів системи внутрішнього контролю.
3. Сприяння керівництву підприємства в удосконалення бізнес-проектів.
4. Допомога менеджменту в реалізації прийнятої стратегії [3, с.41].

Отже, як ми бачимо, поняття внутрішнього аудиту набагато ширше і включає в себе систему внутрішнього контролю. До завдань внутрішнього аудиту відповідно до Міжнародних стандартів внутрішнього аудиту відносять: внутрішню аудиторську перевірку, розслідування фактів шахрайства, моніторинг самооцінки системи контролю, проведення консультацій.

Внутрішній аудит проводять особи, які мають відповідний рівень

професійної освіти, досвіду і компетенції, а робота помічників належним чином контролюється, аналізується і документально оформлюється. В свою чергу, створюється окрема служба внутрішнього аудиту. Основні функції служби внутрішнього аудиту, як правило, складаються з процедур дослідження окремих операцій підприємства, оцінювання і контролю відповідності цих операцій, відображених у бухгалтерському обліку, а також контролю за функціями внутрішньої системи контролю підприємства.

Можливості й мета діяльності служби внутрішнього аудиту мають широкий спектр та напрямки і залежать від розміру та структури підприємства, а також потреб керівництва. Зазвичай, функції внутрішнього аудитора складаються з контролю за функціонуванням та організацією систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю та вдосконалення процесів управління ризиками та корпоративного управління.

Основними об'єктами внутрішнього аудиту є: стан і ведення бухгалтерського фінансового обліку; фінансова звітність, її вірогідність; стан необоротних активів і запасів; забезпеченість підприємства власними обіговими коштами; платоспроможність і фінансова стійкість; система управління підприємством; оподаткування: правильність визначення доходу, що підлягає оподаткуванню, своєчасність і повнота сплати податків; планування, нормування і стимулювання; внутрішній контроль.

Провівши аналіз дефініцій «внутрішньогосподарський контроль» та «внутрішній аудит», бачимо, що поняття внутрішньогосподарського контролю значно вужче і вивчає тільки процес управління виробництвом забезпечення достовірності даних у процесі виробництва. В свою чергу, внутрішній аудит допомагає керівництву підприємства досягти визначених завдань, розширити можливості підприємства, вдосконалити операційні процеси, знизити ризики на підприємстві. Отже, поєднання цих двох видів контролю на підприємстві надасть змогу виконувати основні завдання системи внутрішнього контролю: отримання впевненості в досягненні підприємством поставлених цілей, достовірності фінансової звітності ефективності господарських процесів та діяльності.

Список використаних джерел:

1. Внутрішній контроль у процесі управління виробництвом: Навчальний посібник / Т.П.Сморжанюк, Т.В. Шрам, В.Є. Труш / за ред.. В.Є. Труша. – К., 2009.- 284с.
2. Каменська Т. Роль внутрішнього аудиту в системі внутрішнього контролю / Т. Каменська. – Бухгалтерський облік та аудит. – 2010. - № 9. – С. 43-46.
3. Каменська Т. Основні напрями діяльності внутрішнього аудиту в системі управління / Т.Каменська. – Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. - № 7. – С.40-43.
4. Сонін О. Навіщо компанії внутрішній аудит? / О. Сонін. - http://www.nalogovnet.com/stat_st.php?x=120.